

A muzeum kibővítése és átrendezése.

A NAGY ELŐKÉSZÜLETNEK, mellyel Székesfehérvár várja alapítója, Szent István király halála 900 éves évfordulóját, egyik pontja volt a muzeum kibővítése, hogy ezzel méltó legyen a város kimagasló multjához. A kibővítés gondolatát Székesfehérvár a szép és nemes iránt fogékony, annak megvalósítására mindig áldozatra kész polgármestere, dr. Csitány G. Emil vetette fel. A gondolatot tett követte. A város tizezer pengőt ajánlott fel a terv megvalósítására. Követte példáját a muzeum másik hathatós Mecenása: Fejér vármegye. Dr. Hóman Bálint, vallás- és közoktatásügyi miniszter ez áldozatosságot azzal honorálta, hogy a tizezer pengőt szintén megígérte, míg a Muzeumegyesület ötezer pengőt állított be e célból költségvetésébe.

Harmincötezer pengő az építés céljaira elegendőnek ígérkezvén, a tervek elkészítésére a városi műszaki hivatalt kérte föl a Muzeumegyesület és azt Schmidl Ferenc műszaki tanácsos, Molnár Tibor mérnök készséggel vállalták. Ők szerkesztették és rajzolták meg a Muzeumegyesület nyugati szárnya és a szomszéd ház között emelendő új épület tervét, állították össze a költségvetést és vállalták a munkálatok irányítását, ellenőrzését. Az építkezés a muzeum megalakulásának 25-ik évében, 1935 július 8-án indult meg. Ősz végére az épület tető alá került.

A következő év faladata volt az új épület munkálatainak befejezése és az udvar rendezése. Ez utóbbinak megvalósítása új gondolatokat vetett felszínre: a szomszéd dísztelen falának eltakarása, a régi épületnek az újjal sé az időközben megváltozott környezettel való összhangba hozása. Az előbbit az új épület arkádjainak a szomszédos fal melletti kihuzásával, az utóbbit az épület külső homlokzatának átalakításával dr. Kotsis Iván, műegyetemi tanár nagylelkűen felajánlott tervei szerint oldottuk meg. Ehhez járult a kerítés megújítása, az udvar kertészeti kiképzése. Mindezek elkészítése és a belső átalakítások a költségeket kerek számban 50.000 pengőre emelték. A hiányzó összeget az állam, a város és a Muzeumegyesület újabb áldozatkészége fedezte.

Az ily módon kibővült és megújult muzeum az új épület által három nagy méretű helyiséggel gyarapodott. A földszint

nagyterme egyenlőre raktár, az első emeleten a néprajzi gyűjtemény, a másodikon a képtár kapott helyet. Az udvar déli és keleti részén húzódó árkádok a kőtár számára épültek. Az ekként megnagyobbodott muzeumban a gyűjteményeket átcsoportosítva azok teljesen új elhelyezést nyertek. Az új rendezésnél az anyag kellő megválogatásával igyekeztünk a szakszerű elkülönítésre, az összetartozók világos áttekintésére, a zsufoltság kiküszöbölésével a nagyközönséget lekötő tetszetősségre, magyarázó és leíró szemléletességre. Törekvésünket a szakkörök és laikusok elismeréssel jutalmazták.

Az új épület berendezése, ahová a néprajzi gyűjtemény és képtár került, 1937-re maradt. A képtár felállítását dr. Hóman Bálint az Orsz. Szépművészeti Múzeum anyagából juttatott állami letétellel tette lehetővé. A kiállítandó anyagot Csánky Dénes, az Orsz. Szépművészeti Múzeum főigazgatója volt szíves kiválogatni. Ő készítette el a kiállítás tervét is, melynek kivitelével dr. Balás-Piry Lászlót bízta meg. Dr. Say Géza, miniszteri osztálytanácsos és a képtár tb. igazgató őre a képtár ügyének állandó napirenden tartásával, létesítése előkészítésével vett részt abban a közös munkában, melynek eredménye volt, hogy dr. Hóman Bálint 1937. június 19-én a képtár megnyitásával átadhatta a nyilvánosságának 25 éves fennállása és a Szent István centenárium emlékére megújítható muzeumot további nemzetnevelő hivatásának.

Az átrendezett múzeum kiállítási helyiségei: emeleti előcsarnok és tizenegy egymásba nyíló terem. Az előcsarnok magas falait régi cégérek, ablakrácsok, céhzászlók és várostörténeti képek töltik ki. Nagyon emeli az előtér művészi hatását két régi vasrácsos ajtó beépítése. Az egyik a belvárosi plebánia egykori emeleti barokk ajtója a Himer-család cimereivel, a másik empire-stílusú 1812-ből Váli Ferenc Simor-utcai házából való.

Az empire ajtó mögötti kisebb helyiség egyházművészeti gyűjtemény. Központja egy Mária Terézia korabeli aranyozott remekművű vasajtó. Körülötte a ciszterci templom főoltára kis képének eredetije, a székesegyház mennyezetképeinek régi vázlata és a város nevezetesebb egyházművészeti emlékeinek fényképei láthatók. A legértékesebb kép az egyik oldalfalon a ciszterci templom freskó-oltárképének a mestertől, Sambachtól származó tuszajza. A fülsó ablaki részében áll a Prohászka-templom gipszmodellje vele szemben a Szent Anna kápolna XVIII. századi oltárképe.

Ezután következik a múzeum régészeti gyűjteménye négy teremben. Az első három teremben az emberiség őskori művelődésének emlékei tárulnak elénk nevezetesebb lelőhelyek szerint szemléltető képekkel és magyarázó feliratokkal. Majd a római kultúra bemutatása következik gazdag és iparművészeti szempontból is értékes anyaggal. Meglepően szép a kerámia, a bronz-

edények csoportja, az üveggyűjtemény, néhány művészi becsű bronzszobor és kőfaragvány. Negyedik századi Krisztus-monogrammos kőve páratlan a magyarországi őskeresztény emlékek között. A régiségtárt aranygermán és avar-sírleletek, a muzeum által felárt népvándorlás- és honfoglaláskori temetők válogatott anyagának bemutatása zárja be.

Az ötödik terem az áhitatot gerjesztő Prohászka-emlékgyűjteményt foglalja magába. Utána a történeti rész következik. A sorrendet árpádházi királyaink emlékei nyitják meg III. Béla és neje sírmellékleteivel, Szent István bazilikájából származó apróbb műtárgyakkal. Tovább a vegyesházi királyok, a török uralom, a Rákóczi-kor, az 1848—49. szabadságharc fejérmegyei és székesfehérvári emlékeinek bemutatásával folytatódik a történelem. Kiegészítik e képet a magyar éremgyűjtemény, a hadtörténeti tárgyak és a csákvári Esterházy-kastély régi, pompás darabokból álló vadászfegyver-letétje. A következő kisebb helyiséget a székesfehérvári ezredek kegyeleti tárgyai, köztük a volt Mackensen-10-es huszárok művészi értékű képgyűjteménye, töltik meg.

A nyolcadik teremnek régi vitrinekben elhelyezett üveg, fajánsz és porcellán tárgyaival iparművészeti jellege van. A falakat és tárlókat női kézimunkák, régi divatcikkek, fehérvári ötvös készítmények töltik meg. Kulturtörténeti szempontból érdekes csoport a muzeum gazdag színházi és irodalmi gyűjteményéből itt kiállított legértékesebb darabjai, melyek Petőfi és Vörösmarty képei körül csoportosulnak tőlük származó kegyeleti tárgyakkal. A város és megye nagy szülőiteit Simor János, Pauer püspök, Ybl Miklós, a Szőgyény-Marich család stb. szobrai és arcképei képviselik. A székesfehérvári országos kiállítások oklevelei és érmei, az ipari élet kimagasló eseményeit juttatják eszünkbe.

Innen átlépve a már új épületben elhelyezett néprajzi terembe, ennek hatalmas mérete, két oldalról való teljes megvilágítása az első, ami meglepi a látogatót. E körülmény lehetővé tette a teremnek vendégfalakkal fülkékre való osztását és egyes gyűjtemény csoportoknak egymást nem zavaró felállítását. A sorozatot a céhemlékek nyitják meg, ezt követik a fonó-szövő eszközök, a népies keramika a csákvári fazekasság külön csoportjával, a báb-sütő- és kékfestő minták, kádárszerszámok és pincefelszerelés. Jelentős anyag képviseli a Velencei-tó halászatát és nádvágását a tárgyak használatát szemléltető fényképekkel. Egy másik csoport a falusi szobaberendezés és régi konyhaedények fülkéje. Ehhez csatlakoznak a mezőgazdasági eszközök és állattenyésztés pásztorfaragásokkal. A falu közigazgatását régi büntető eszközök és bakter alabárdok szemléltetik.

A néprajzi teremből lépcső vezet föl a képtárba, melynek a megvilágítása — két oldalról és felülről kapva a fényt — szinte

tökéletes. A képek elhelyezése is minden kívánságot kielégít. A kiállított anyagot Csánky Dénes úgy válogatta össze, hogy az átmetszete legyen az újabb magyar festészetnek. A képek sorrendje is ezt a célt szolgálja. A letétbe helyezett 49 kép és 6 szobor mesterei között a magyar festőművészet legnagyobbjai is szerepelnek, miként ezt a képtárnak jelen füzetünkben közölt katalógusa mutatja.

Marosi Arnold.

Emlékek a székesfehérvári püspöki könyvtár multjából.

MEGCSONKÍTOTT HAZÁNK számottevő kultúrértékeit Székesfehérvár az újabb időben két nagyobb szerű intézménnyel gyarapította: a Székesfehérvári és Fehérmegyei Múzeummal és a Püspöki Könyvtárral. Az első az utóbbi években kis magból terebélyes pompás fává nőtt, a másodikat fel kellett fedeznünk s régi romjaiból új életre hívnunk.

A székesfehérvári püspöki könyvtár legújabb restaurációja és feldolgozása még nem ért el odáig, hogy a könyvtár történetének pontos adatait feltétlen bizonyossággal megállapíthassuk. Sajnos, oly kevés megbízható levéltári adat áll rendelkezésünkre a könyvtár keletkezésének és fejlődésének történetére vonatkozólag, hogy azt csak a könyvtár anyagának feldolgozása után, az egyes könyvekből merített belső dokumentumok összegyűjtése és összehasonlításából nyomozhatjuk ki majd pontosan. Bizonyos, hogy a régi fehérvári kiváltságos káptalan könyvtárából egyetlen könyv sem maradt reánk¹⁾, a püspöki könyvtár új intézmény, alapítása körülbelül az egyházmegye alapításának, illetőleg berendezésének idejére esik. Könyvállományát jórészt a püspökök vásárolták, vagy kapták ajándékba²⁾, de mivel Mária Terézia, II. József és az 1855. aug. 18-án kihirdetett konkordátum a Kollonich féle 1702. évi egyezményt s az 1715. évi 16. t.c. 2.§-t tiszteletben tartva úgy intézkedtek, hogy a püspököktől maradt könyveket leltár szerint kellett átadni az utódoknak, könyvtárunk anyaga százötven év leforgása alatt tekintélyesen megnövekedett.

1) Pauer Joannes: „Historia dioecesis Albaregalensis. Albae-Regiae,” 1877. p. 81.

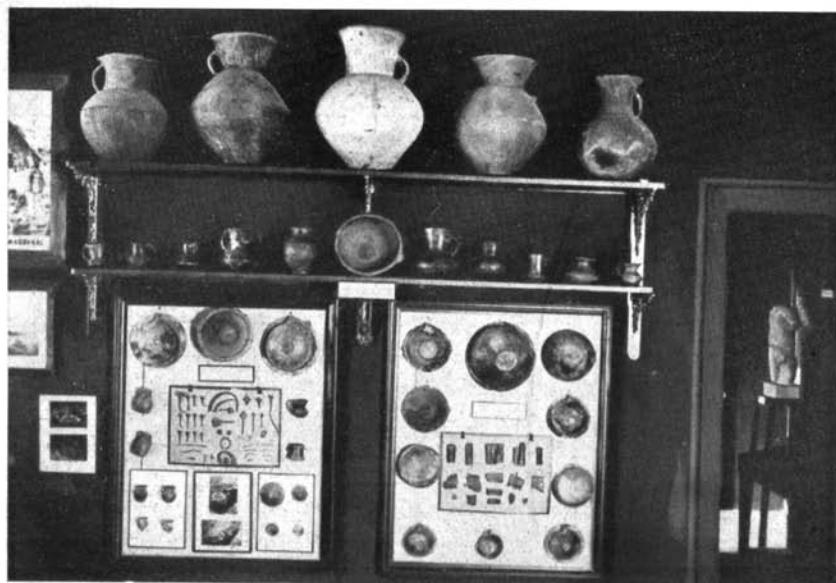
2) Radványi Miklós: „Jelentés a székesfehérvári püspöki könyvtár állapotáról 1908. évben.” 2. l. Püspöki levéltár 442. lt. sz. Ad 1908/okt. 28.

A muzeum új homlokzata.

Részlet a lépcsőházból.

Részlet az őskori gyűjteményből.

Római bronzedények és veretek, köemlékek.

Részlet a néprajzi teremből.

Dr. Hóman Bálint megnyitja a képtárt.

Iparművészeti tárgyak, irodalmi és színházi emlékek.